

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Maunula, Minna

Title: Tarina väitöskirjan takana : tutkimusta elämäkulussa, arjessa ja vähän tulevaisuudessakin

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Maunula, M. (2016). Tarina väitöskirjan takana : tutkimusta elämäkulussa, arjessa ja vähän tulevaisuudessakin. In E. Johnson, & L. Kivioja (Eds.), *Avauksia tutkimusmatkalle : kokemuksia narratiivisesta ja kehittävästä tutkimusotteesta* (pp. 69-78). Centria-ammattikorkeakoulu. Centria. *Tutkimuksia*, 2.
<http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 978-952-7173-15-2>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

6. TARINA VÄITÖSKIRJAN TAKANA – TUTKIMUSTA ELÄMÄNKULUSSA, ARJESSA JA VÄHÄN TULEVAISUUDESSAKIN

Minna Maunula

Tiivistelmä. Tutkimuksen tekemisen opiskelu, eli väitöskirjan teko, tuottaa tutkijan pätevyyden. Muodollisen pätevyyden lisäksi väitöstutkimus muodostuu yksilölliseksi prosessiksi, liittyy arkeen ja elämäntapaan ja jalostaa yksilöllistä asiantuntijuutta. Väitöskirjat kertovat vain yhden version tutkimuksen teon moninaisista vaiheista. Ne välittävät onnistuneiden tutkimuksellisten valintojen tarinaa. Taustalla on kuitenkin useita kerroksia erilaisia käytännöllisiä vaiheita ja tarinoita. Usein nämä kiinnostavimmat tarinat jäävät dokumentoimatta, mutta välittyvät valitulle kuulijajoukolle suullisina legendoina. Tutkimuksen teon metodisten prosessikuvausten takana on lukuisia samaistuttavia, opettavia ja tunteikkaita tarinoita. Tässä kirjoituksessa kerron omaa tutkimuksellista väitöskirjatarinaani, valotan niitä monipolvisia vaiheita, jotka eivät päädy valmiiseen väitöskirjaan. Koulutukseni kasvatustieteen tohtori ja työni yliopistonopettajana akateemisessa aikuiskoulutus kontekstissa muodostavat kokonaisuuden, jossa aikuisen oppimisen yksilölliset lähtökohdat, tavoitteet ja kontekstit ovat monipuolisesti tutut, niin tutkimusti kuin itse koettunakin. Yksilöllisen kokemuksen ulottuvuudet ovat vaihtelevat ja yksilöllisesti merkittävät. Tässä kirjoituksessa kerron omasta matkastani kasvatustieteen väitöskirjan parissa, arkisesta elämästä ja oivalluksista tutkimuksen ääressä sekä ohessa.

Asiasanat: väitöskirja, tutkimus, tarinallisuus, arki, prosessi

Aloittelevana tohtoriopiskelijana

Tohtoriopintojen alkuvaiheessa en aavistanut tulevan matkan käännteitä. Mahdoinkohan tuntea kunnolla keskeisiä metodisia käsitteitäkään, kuten fenomenologiaa, hermeneutiikkaa tai narratiivisuutta tai niiden keskinäistä suhdetta. Tutkijan pätevyyttä ja asiantuntijuutta ei saavuteta hetkessä, matka omakohtaiseen tutkimukselliseen ymmärtämiseen ja kriittiseen suhtautumistapaan on pitkä ja vaativa. Sen lisäksi matkalla on elettävänä useita muitakin sivupolkuja, arkea, perhettä, työtä ja niiden limittämisen haasteita. Muiden kokemusten kautta voi peilata omia kokemuksiaan (mm. Peura 2008; Saarinen 2003).

Väitöskirjani aihepiiri kuitenkin innosti ja innostaa edelleen, ja luo jatkumoa kasvatustieteen pro gradu –tutkielmani sisältöihin: elämäntapallinen ja ajallinen jatkuvuus yksilön kokemana. Tutkimuskohde, tohtoriksi opiskelevat perheelliset naiset, valikoitui helposti, samoin arkea, elämäntapaa ja ajallisuutta koskevat tutkimuskysymykset. Yksilön kokemuksen merkityksellisyys ja kerronnallinen ulottuvuus oli ja on kiehtova kokonaisuus. Aineiston muotoa määrittä luonnollisesti tutkimustehtävä ja –kysymykset. Yksilöllisten kokemusten tarkka eksplikointi vaatisi tutkittaville tilaa ja aikaa kertoa oman tarinansa oman logiikkansa mukaan rakennettuna.

Alussa rajasin metodista lähtökohtaa tarkasti, olisin kiinnostunut kokemuksista. Selkeät rajaukset ja perustelut ovat tutkimuksessa keskeinen lähtökohta, mutta harvoin ensimmäiset ratkaisut säilyvät. Kun ymmärrys ilmiöstä jäsentyy, myös tehtävien valintojen perusteet kirkastuvat (Kiviniemi 2007). Sisäistin rajauksen merkityksen vahvasti ja edelleenkin se on paikkaansa pitävä lähtökohta, jota käytän avoimessa yliopistossa akateemisten opintojensa alkuvaiheessa olevien aikuisopiskelijoiden ohjaustyössä. Mutta tutkimusprosessini edetessä jouduin yhä uudelleen haastamaan itseäni: onko kyse vain kokemuksista ja mitä kokemukset ovat? Miten kokemukset rakentuvat ja missä muodossa ne välitetään?

Alun vaiheita: arkea ja tutkimusta

Oma väitöskirjaurakkani alkoi pari vuotta maisteriksi valmistuttuani vuonna 2005, samalla kun aloitin kasvatustieteen yliopistonopettajan työuraa avoimessa yliopistossa. Väitöskirjan aloittamiseen motivoi työ akateemisessa yhteisössä ja halu olla virallisesti pätevä sekä osa tiedeyhteisöä. Myös tutkimuksen aihe oli omakohtaisesti kiinnostava, ja on sitä edelleenkin. Tein väitöskirjaani pääosin yliopistonopettajan työn rinnalla, iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Samalla rakentui talo ja syntyi perhe. Väitösprosessi sai kypsyä rauhassa, hiljaa omassa tahdissaan. Eräänkin kesän vietin saksalaisten filosofien seurassa, tai paremminkin yrittäessäni ymmärtää heidän tekstejään. Aito ymmärrys ja arjen paine ovat sekä toistensa vihollisia että hyvä vastapari. Arjen rutiinit huokoistavat ymmärtämisen joskus paineisia prosesseja, toisaalta kun on aika edistää tutkimusta, on tekeminen intensiivistä.

Lapsiperhearkeen, jossa on kaksi alle kouluikäistä lasta ja kaksi työssäkäyvää aikuista, on hankalaa mahdolltaa sivutoimista väitöskirjaa. Joskus kädet tekivätkin toista ja pää toista. Laatikoihin kasaantui epämääräisiä muistiinpanoja ja ajatuskaavioita. Hermeneuttiset ymmärrysprosessit konkretisoituivat repaleisesti, mutta vahvan omatahtisesti. Itselleni erilaiset muistilaput olivat tärkeitä, "Tästä jatkuu" ja seuraavista konkreettisista vaiheista muistuttavat lappuset olivat tutkijan arvopapereita. Vaikka intensiiviseen tekemiseen tulikin välillä liian pitkiä taukoja, palauttivat lappuset mieleen oman prosessin vaiheen.

Vaikka väitöskirjan teko limittyi ruuhkavuosiin ja perhearkeen, oli sen tekeminen ajoittain yksinäistä. Väitöskirjaprosessia rytmittivät kuukausittaiset jatko-opintoseminaarit Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Ensimmäiset seminaarit olivat kuohuttava kokemus: en ymmärtänyt paljoakaan, ja viisaat osallistujat käyttivät kovin tieteellisiä ja kanttisia käsitteitä. Pian kuitenkin oivalsin, että itsensä oli laitettava likoon ja raotettava omaa tutkimuksellista aihetta ja kehitysvaiheessa olevaa ajatusmaailmaa muille. Jokaista omaa seminaarialustusta edelsi kiihvas työrupeama, tuskaa ja raastavaa epävarmuutta. Ja juuri niiden ansiosta työ eteni. Myös muiden samassa tahdissa edenneiden tohtoriopiskelijoiden vertaistuki oli korvaamattoman arvokasta. Yhteinen kokemuserusta loi yhteisöllisyyttä (myös Stubb 2012).

Seminaareissa nimenomaan kerrottiin muille tohtoriopiskelijoille oman tutkimuksen etene- misestä, erilaisista vaiheista ja pohdinnoista. Seminaarit ovat loistava mahdollisuus etukäteen tiivistää itselle mitä on tehnyt ja miksi, sekä puntaroida tieteellisesti pitäviä argumentteja. Etukäteisvalmistautuminen on työlästä ja siksi lopulta antoisaa. Varsinainen seminaariesitys sekä kokoa ajatuksia, että asettaa ne julkiseen arviointiin. Kommentit olivat monenlaisia, ns. tyh- mät kysymykset toivat esiin tutkijanalun olettamuksia, sokeita pisteitä ja kuplia.

Lopulta on vaikea sanoa, miten ja missä vaiheessa metodiset ratkaisut tein. Alitajunta tekee töitä jatkuvasti ja omat ajatukset ovat alttiina ympäristön tapahtumille. Yksi tutkimukseni metodologinen juonne, narratiivisuus, on ollut useita vuosia nousevassa asemassa tutkimusken- tällä (Heikkinen 2002; Hänninen 2002; Syrjälä 2007), ja esimerkiksi entinen kollegani KT Anne Partanen hyödynsi väitöskirjassaan (2011) ansiokkaasti narratiivista otetta. Ennen kaikkea kyse on omakohtaisesta metodisesta ymmärryksestä (vrt. Isosomppi & Maunula 2016 tulossa) ja oman tutkimuksen kokonaisuuden jäsentymisestä. Se ei ole vain metodien kirjon tuntemusta, tieteenfilosofiaa ja prosesseja, vaan oman tutkimuksen ymmärrystä sisällön ja metodologian dialogina ja osana isompaa tutkimusjatkumoa.

Väitöskirjan teko on monitasoinen prosessi, joka kestää ajallisesti pitkään, useita vuosia. Eri- tyisesti aikuisena, kun väitöskirjan teko limittyi muuhun elämään, vie prosessi helposti enna-

koitua pidemmän ajan. Valmiisiin väitöskirjoihin tutustumalla voi saada käsityksen erilaisista tutkimusprosesseista. Joskus löytyy helmiä, väitöskirjoja, joissa väitöstarinoista voi oppia ja saada omakohtaisesti perspektiiviä, esimerkiksi Peuran (2008) narratiivinen kasvatustieteen alan väitöskirja "Tohtoriksi tulemisen tarina" oli itselleni monin tavoin hyödyllinen. Samoin Keski-Rahkonen, Lindholm, Ruohonen ja Tapola-Haapala (2010) valottavat ansiokkaasti erilaisia "Tutkimusmatkoja äitiyteen".

Väitökseen liittyviä aikataulullisia tavoitteita en itselleni asettanut, väittelin lopulta vuonna 2014. Väitöskirja ei kokemukseni mukaan rajoittanut muuta elämää eikä sanellut elämän aikatauluja. Elämäni ei rakentunut väitöskirjan varaan, vaan tutkimus ripottautui arjen lomaan. Toki nopeammassakin aikataulussa olisin voinut tutkimusta edistää, kuten tohtorikoulujen tiiviit aikataulut osoittavat ja edellyttävätkin. Tutkimusta voi tehdä monin tavoin, miten kokonaisuus erilaissa konteksteissa parhaiten jäsentyy.

Kokemuksia ja kertomuksia ymmärtämässä

Väitöskirjassani tarkastelin siis perheellisten naistohtoriopiskelijoiden arkea, elämäntulkua ja tulevaisuusajattelua. Tutkimuksessa tarkka rajaus ja sen perustelu on tärkeä lähtökohta. Toisaalta aidon kokonaisuuden liika pilkkominen ja tiettyjen seikkojen huomiotta jättäminen voi kaventaa mahdollisuuksia ymmärryksen tavoittelussa. Esimerkiksi arkisen elämän tutkiminen vaatii avaraa lähtökohtaa, ei voida etukäteen tietää millaisista asioista toisen ihmisen arki koostuu ja mitkä asiat ovat kokonaisuuteen kietoutuneina. Arkista ajankäyttöä rytmittää vuorottelevat syklit. Jos tutkitaan perheellisten, alle 40-vuotiaiden tohtoriksi opiskelevien naisten tohtoroitumisprosessia, limittyy arkiseen ajankäyttöön lukuisia yksilöllisiä tekijöitä ja valintoja. Jo perhemuoto tai tieteenala käytänteineen luovat kokonaisuuteen tietyn tulokulman.

Ihmisten kokemukselliset tarinat, tosi kertomukset omasta elämästä, ovat aina olleet minusta kiehtovia. Elämäntulot ja tarinat niistä näyttävät muodostuvan loogisiksi, juonellisiksi ja kokonaisvaltaisiksi punoksiksi. Tarinoissa on monta kerrostumaa, yllättäviä käännteitä ja syy-seuraussuhteita. Tapahtumista kerrotaan erilaisia versioita, vanhatkin tapahtumat saavat uudelleen kerrottuina uusia tulkintoja ja sävyjä. Tutkimus kietoutuu myös tutkijan kasvukertomukseen (myös Gadamer 2004), tutkijan elämäntulon vaiheisiin ja syvällisen ymmärtämisen haasteisiin.

Väitöskirjani metodinen kokonaisuus jäsenyi lopulliseen muotoonsa prosessin edetessä. Metodiset ratkaisut eivät olleet kokonaisuutta ohjaavana tekijänä, vaan tutkittava ilmiö moninaisuudessaan. Yksilön arkiset kokemukset ja ajallinen jatkuvuus (vrt. Heidegger 2000) elämäntulon narratiivisessa (vrt. Ricoeur 2005) konstruktiossa sisältää lukuisia metodisia ratkaisumahdollisuuksia. Vaihtoehtojen ja mahdollisuuksien kirjo houkuttaa ja hukuttaa. On tehtävä valintoja ja perusteltava ne sekä oman aiheen että metodin yhteisnäkökulmasta (vrt. Kiviniemi 2007).

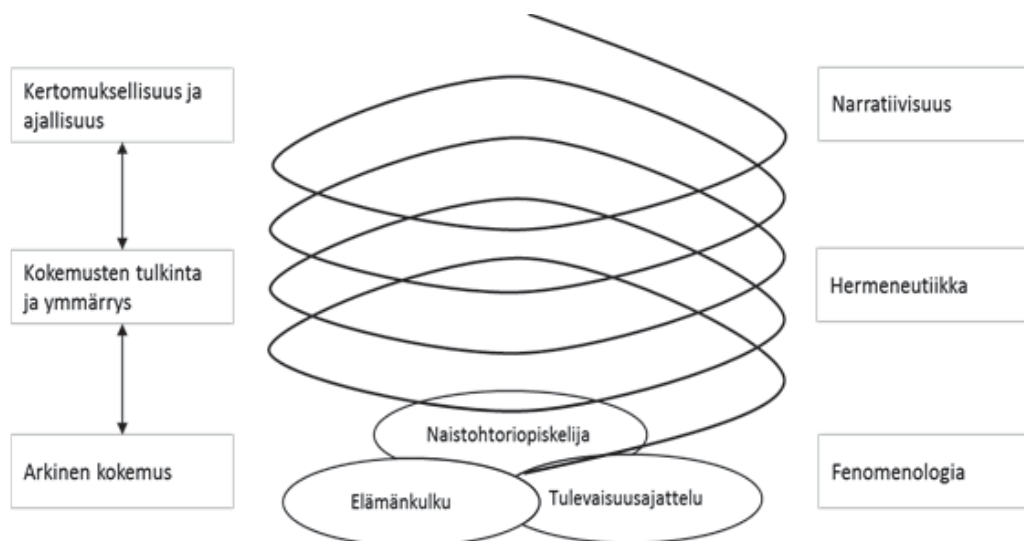
Metodista valintaprosessia ja sen perustelemista arvioin nykyisin, noin kolme vuotta väitöksen jälkeen jollakin tapaa etäämmältä ja vapaammin. Myös työssäni yliopistonopettajana, laadullisten tutkimusmenetelmien opettajana ja tutkielmien ohjaajana olen tullut vahvemmin tietoiseksi erilaisten valintojen mahdollisuuksista ja nimenomaan luovuuden merkityksestä. Tutkimus ei ole vain tiettyjen tutkimuksellisten sääntöjen mukaan toimimista ja etenemistä kuin juna radallaan. On se osittain sitäkin, mutta ei vain sitä. Tutkimus on luovuutta ja keksimistä, konteksteista kumpuavaa ja niihin palaavaa. Aloitteleva tutkija saattaa olla enemmän sidottu metodisesti hyväksytyinä pidettyjen ratkaisujen etsinnässä, jolloin oma ajattelu ja ääni jäävät

toissijaiseen asemaan. On mahdollista, että tieteellisen kulttuurin omaksumisen myötä sujuvuus käytännöissä lisääntyy ja omaäänisyys vahvistuu myös tutkimuksessa. Tämän kasvuprosessin voin tunnistaa omalta kohdaltani ja toivon voivani kannustaa siihen muitakin.

Methodinen oivallus

Palatakseni vielä väitöskirjani metodisten ratkaisujen merkittäviin käännteisiin, palaan viimeiseen kasvatustieteen jatko-opintojen seminaariin, jossa väitöskirjastani alustin. Esittelin tuoreinta oivallustani, josta en ollut ehtinyt ohjaaville professoreillekaan etukäteen mitään mainita. Kyse oli alle viikon vanhasta metodisesta konstruktioista, jota rohkeasti esittelin tuoreeltaan koko jatko-opiskelijajoukolle. Vastaanotto ei ollut huono, mutta ei järin kannustavakaan, tyylisiin: "Voisit kyllä tehdä selkeämpiäkin valintoja". Mutta en siis saanut täystyrmäystäkkään ja se riitti rohkaisuksi. Päätin jatkaa metodisesti kokonaisuuteen sopivan ratkaisun jalostamista.

Suuri oivallukseni oli, ettei tutkimuksen kohde ole vain perheellisten naistohtoriopiskelijoiden kokemukset, vaan eri elämänculun vaiheisiin ja ajalliseen jatkuvuusulottuvuuteen limittyvät kerronnallisten kokemusten tulkinnat. Tutkittavat henkilöt aktiivisesti tulkitsevat omia kokemuksiaan ja kertovat niistä muuttuvia, täydentyviä ja eri näkökulmia painottavia tarinoita. Tarinoista rakentui loogisia ja ajallisia jatkumojia, joissa oli oleellista oma tulkinta, kokemus ja koko yksilöllinen elämänculku. Elämänculun ajalliset kerrostumat ja arkiset kokemukset ovat siis kerronnallisessa muodossa ja niitä kerrotaan yhä uudelleen eri yleisöille eri näkökulmista, myös itselle. Kyse olisi kokonaisvaltaisesta ilmiöstä, joka vaatisi soveltavan ja moniulotteisen lähestymisen. Kuviossa 1 on tiivis kuvaus väitöskirjani metodisesta kokonaisuudesta.

Kuvio 1. Monimetodinen näkökulma tutkimusilmiöön (Maunula 2014)

Ymmärrys metodologisista ratkaisumahdollisuuksista ja vivahteista, myös narratiivisuuden kentällä, on laaja. Itseäni innoittaa ajatus, jonka mukaan suurten ilmiöiden takana voidaan nähdä ihmisiä, jotka tekevät ihmisen kokoisia asioita. Omassa tutkimuksessani nämä ovat yksilöiden tekemiä yksilöllisiä ja mahdollisimman hyviä arkisia valintoja suurissa globaaleissa muutostilanteissa. Arjen valintojen logiikoita voidaan ymmärtää, kun yksittäiset valinnat kerrotaan toisiinsa suhteuttaen ja kokonaisuuteen peilaten.

Viimeiset muokkaukset ja väitökseen valmistautuminen

Väitöskirjan teko on jatkuvaa valintojen tekemistä, perustelemista ja itsekritiikkiä. Turhaumat ja oivallukset vuorottelevat, ja vievät prosessia syklinä eteenpäin. Erityisesti väitöskirjan loppusuora on intensiivinen rutistus: isot muutokset ja pienet viilaukset vuorottelevat. Ajatukset ovat kiinni kirjoitetussa tutkimustekstissä, erityisesti monografia vaatii kärsivällisyyttä ja laajan kokonaisuuden muistamista. Samaan aikaan mieli täyttyy konkreettisista asioista, mitä itse väitöstilaisuudessa tapahtuu, miten siihen voi valmistautua, kahvitilaisuuden järjestely, karonkka, vaatetus, osallistujat ja väitöksestä tiedottaminen.

Jälkikäteen arvioituna väitöstiedotteen merkitys oli ajattelemaani suurempi. Hyvä tiedote on pienoistarina itse tutkimuksesta, sisällöstä ja tutkimuksen merkittävydestä sekä väittelijän käyntikortti. Tämäkin asia valkeni tarkemmin kokemuksen kautta ja onnistui osaltani: tutkimukseni sai kiitettävästi julkisuutta. Osallistuin tutkimukseni johdosta muun muassa Ylen radiohaastatteluun, aiheesta tehtiin televisiohaastattelu Ylen paikallisuutisiin, Facebookissa Tohtoritakuu-sivusto jakoi tiedotetta väitöksestäni ja Ylen teksti-tv:ssäkin oli sivun juttu. Myös maakuntalehti ja paikallislehti julkaisivat tiedotteeni sellaisenaan ja yliopistokeskuksen asiakaslehdessä oli muutama juttu. Valtaosa tapahtui väitösviikolla, jolloin valmistautuminen väitökseen oli tiiviimmillään. Myöhemmin myös lectio praecursoria julkaistiin eräässä monitieteisessä tiedejulkaisussa. Omasta tutkimuksesta kertominen oli hyödyllistä omakohtaisen tutkimuksellisen tarinan juonen kiteyttämistä. Arvioni mukaan kannatti suostua kaikkiin pyyntöihin, tosin julkisuuteen voisi valmistautua paremmin. Vain yhdestä pyynnöstä kieltäydyin, en päästänyt televisiokameraa kotiimme sisään, ovensuussa ja kotipihalla annoin luvan kuvata. Voinette kuvitella, millainen kaaos vallitsee väitökseen valmistuvan perheellisen naistohtoriopiskelijan kotona.

Kokonaisuutena väitökseen valmistautuminen on mahtava ponnistus, josta rakentuu elinikäinen muisto. Tulevana väittelijänä henkinen valmistautuminen on monin tavoin itsensä sparraamista, jo väitelleiden kokemuksista oppimista ja silti jatkuvaa erilaisiin skenaarioihin valmistautumista. Itse koin konkreettisten valmisteluiden ohella sekä metodista että metatasaista voimaantumista lukiessani kiinnostavia narratiivisia tutkimuksia omaan tutkimusaiheeseeni liittyen. Esimerkiksi Jaana Saarisen (2003) väitöskirja Naistutkijat tiedemaailmassa ja Anni Peuran (2008) väitöskirja Tohtoriksi tulemisen tarina, ovat olleet monella tapaa tärkeitä käsikirjoja itselleni. Palaan niihin edelleen silloin tällöin ja huomaan poimivani uusia näkökulmia. Karttuneet kokemukset ohjaavat uusien näkökulmien pariin ja laajentavat ymmärrystä. Toisaalta kasvaa myös tietoisuus siitä, mitä ei vielä tiedä ja mille asioille on sokea. Tietyissä rajatussa kontekstissa toimiminen voi kapeuttaa ymmärrystä, vaikka toisaalta pitkälinen paneutuminen sitä syventää.

Väitöspäivänä ja sen jälkeen

Väitöspäivä koitti vihdoin, ja oli kiireistä tilanteesta toiseen siirtymistä. Itselläni oli koko ajan tunne, että ei vielä, odottakaa vähän. Mutta koko ajan mentiin ja hyvinhän se meni. Itse väitöspäivä ei määrittynyt lopulta erityisen merkittäväksi, ehkä se oli eräänlainen prosessin kulminaatiopiste, mutta ei merkittävin kokemus. Väitöstä edelsi oman oppimiskokemuksen kanalta merkittäviä asioita, kuten kokemus oman tutkimuksen omistajuudesta, osaamisesta ja toimijuudesta. Mutta itse väitöstilaisuus oli ikään kuin roolitettu näytös. Vastaväittäjä ja kustos huolehtivat asiantuntemuksellaan ja ymmärtävällä suhtautumisellaan väitöstilaisuuden sujumisesta omalta osaltaan. Vastaväittäjän kiittävät kommentit metodisesta kokonaisuudesta painuivat mieleeni ja voimauttavat edelleen.

Väitöskirjan valmistumisen myötä sain kirjoittajakutsuja tieteellisiin julkaisuihin ja myös puhujaksi kutsuttiin. Otin useimmiten haasteen vastaan ja opettelin kulttuurin tavat. Samalla oman väitösprosessin luonteen painotus paljastui, olin tehnyt melko pitkällisesti ja yksin työtäni. Olin elänyt tutkimuksen kanssa rauhallisia ja melko yksinäisiä hetkiä, nyt tuli muutos. Oli tullut aika astua esiin tulosteni ja tulkintojeni kanssa. Moni kansainvälinen konferenssi tuli kierrettyä, opittua ja hankittua jälleen uusia taitoja. Merkittävää oli huomata, että yksin yön hämärissä kotona pohtimani asiat olivat kansainvälisillä estradeilla kiinnostavia ja relevantteja. Verkostot alkoivat syntyä, yhteisiä ideoita ja uusia avauksia. Edelleen rajallinen aika ja tekemisen suunnan fokuoiminen asettavat haasteita.

Tarina jatkuu uusien avauksien

Väitöskirjan valmistuttua tutkimusmetodinen pohdinta ja metodisten salojen avaaminen sekä itselle että avoimen yliopiston aikuisopiskelijoille jatkuu. Jokainen tutkimus on sekä sisällöllisiltä että metodisilta lähtökohdiltaan erilainen ja tiedostamista vaativa kokonaisuus. Suuri oivallisuus ponnistaa omakohtaisesta ymmärryksestä, tutkimusmetodinen osaaminen luo varmuutta ja lisää samalla vapautta. Opettaminen on oivallinen tapa oppia itsekin jatkuvasti uutta. Jotta voisi auttaa toista ymmärtämään ja itsekin ymmärtää erilaisia lähtökohtia, on oltava aidosti valppaana ja kuulolla. Myös tilan ja ajan antaminen ymmärryksen kehittymiselle on vapauttavaa. Moni perinteinen metodiopas voi säikäyttää haasteellisella sisällöllään ja esitystavallaan, siksi onkin kiitollista, että aiheesta on kirjoitettu myös elävästi (esim. Kiviniemi 2007; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2013).

Vain kansiin laitetut tarinat ovat näennäisesti valmiina. Elävät tarinat kuitenkin muotoutuvat edelleen ja hakevat jokaisella kerrontakerralla uusia uomia ja muotoja. ”Kokemus on aikuisen elävä oppikirja” (Lindeman 2013), eikä siis taida saada lopullisia kansia. Uudet kokemukset väistämättä auttavat tulkitsemaan jo menneitä tapahtumia uudelleen. Muiden tarinoiden kuuleminen peilaa myös omaa tarinaa ja sille annettuja merkityksiä. Hermeneuttinen spiraali konkretisoituu (Gadamer 2004). Kuten Laine (2010) esittää, todellisuus ei ole tyhjää massaa, vaan annamme kokemuksillemme merkityksiä ja toimimme niiden pohjalta. Tieto rakennetaan aktiivisesti jo olemassa olevan tiedon varaan ja kokemukseen nojautuen (Heikkinen 2010). Omakohtaista tietoa ja ymmärrystä luodaan jatkuvasti uudelleen verkostomaisena rakenteena, jossa luonnollisesti osa aiemmin merkityksellisenä tietona pidetty menettää merkitystään. Ymmärryksen muuttuva ja väliaikainen luonne vaatii tietynlaista relativistista ja lempeääkin suhtautumista, jota erityisesti opetustehtävässä yritän korostaa. Tietotulva tuottaa jatkuvana virtana uutta infoa, jonka limittäminen omaan kokemus- ja ymmärrysmaailmaan vaatii työstämistä ja kriittistä ajattelua. Ulkokohtainen tiedon muistaminen ei vastaa käsitystä syvällisestä oivalluksesta ja tiedon kiinnittymisestä omaan ajatteluun.

Tiedon suodattuminen oman kokemuksen ja ajattelun kautta omaksi on Heikkisen (2010) mukaan konstruktivistisen tutkimusotteen ytimessä. Allekirjoitan tämän itsekin, oman kokemuksen kautta. Tutkimuksellinen jäsentäminen vaatii runsaasti myös niin sanottua turhaa työtä, pitkällistä istumista ja fundeerausta. Kun ymmärrys jäsentyy ja oman tutkimuksen kokonaisuus kirkastuu, on kokemus puhdistava. Omassa prosessissani erilaiset käytännölliset kuviot ja niiden hahmotelmat olivat metodisen prosessin haltuunotossa merkittäviä. Muistivihkoon kertyi ja kertyy edelleen kiitettävä määrä hahmotelmia, joiden jalostaminen ymmärrettävään muotoon on hyvää prosessointia, erityisesti niinä hetkinä, kun prosessin muut vaiheet takkuaivat. Hyvät kuviot ja taulukot ovat tarinan juonta havainnoivia, suurta tietomassaa tiivistäviä ja ymmärrystä jäsentäviä.

Kuvioiden hahmottelun lisäksi hankalissa vaiheissa hioin otsikoiteja. Hyvät otsikot ja sisällysluettelo kertovat tutkimuksesta ensimmäisen tarinan. Tyyllillisistä vaihtoehtoista ja hienouksista voi tulla tietoiseksi erilaisiin väitöskirjoihin tutustumalla ja hiljalleen kypsyttyä. Tyyllittelyssä välittyy myös tutkijan ymmärryksen, tieteellisyyden ja luovuuden symmetria. Tutkimukset ovat kuitenkin yksittäisiä taidonnäytteitä, varsinkin väitöskirjaprosessi on vielä oman tyylin hakemista. Tohtorina ja tutkijan pätevyuden saavutettuaan voi jatkaa tutkimusta ja tyyllittelyn kehittelyä.

Uusia rooleja ja tutkimuksellisia ulottuvuuksia

Vaikka väitöskirja on suuri yksittäinen ponnistus, ei uuden oppiminen ja tutkimuksellinen ilo pääty tohtorintitteliin. Tutkimuksellista intohimoa olen saanut jakaa myös avoimen yliopiston aikuisopiskelijoiden proseminaritöitä ohjatessa. Akateemisten aikuisopiskelijoiden lähtökohdat ovat heterogeeniset, mutta erilaisista konteksteista on heille karttunut kokemuksellista pääomaa. Erityisen antoisaa on ollut saada olla osallisena omien vahvuuksien löytämisprosessissa ja itseluottamuksen kasvattamisessa. Mielekkäät tutkimusaiheet löytyvät aikuisopiskelijoiden omasta kokemusmaailmasta ja halu aitoon metodiseen osaamiseen on vahvaa. Roolini ohjaajana painottuu rohkaisijaan ja metatason tiedostajaan. Pitää ymmärtää itse mitä tekee, ei vain tehdä sen vuoksi, että olettaa niin kuuluvan tehdä. Jotta voi toisen tutkimuksellista prosessia ja siinä kasvua tukea, on hyvä tiedostaa nimenomaan ymmärtämisen prosessin hermeneuttinen luonne. Ymmärrystä ei voi vain suorittaa, se vaatii aikaa, kypsytystä ja keskeneräisyyden hyväksymistä.

Uusi ja suuri kunnianosoitus itselleni oli päästä ohjaamaan lahjakasta väitöskirjan tekijää. Taas uusi mahdollisuus laajentaa omaa mukavuusaluetta ja oppia uutta. Nykyisin akateemista kyvykkyyttä määrittää vahvasti aikaresurssien tehokas käyttö, mikä osaltaan kaventaa perehitysmahdollisuuksia kiinnostaviin asioihin ja erilaisiin mahdollisuuksiin tehdä tutkimusta. Joka tapauksessa väitöskirjan ohjaajan maisema rakentuvan tutkimuksen prosessissa on huikaiseva, kaikki on mahdollista, mutta mikään ei minun, vaan tutkijaksi kasvavan omissa käsissä. Onhan väitöskirja sinänsä tarina, kertomus tietystä näkökulmasta, ja sen takana useita eri rooleihin kiinnittyviä kokemuksellisia tarinoita.

Samaan aikaan, kun kirjoitan tätä tekstiä olohuoneen sohvalla maanantai-iltana, syntyy uusi väitöskirja keittiössämme. Olen siis totaalisesti tutkimussopassa! Perheen kaksi alakoululaisista, loistavalla huumorilla varustetut, pyörittelevät silmiään perheen mahdollisesti tulevasta toisesta tohtorista. Heidän mukaansa väittely perheessä riittäisi jo. Ymmärtävä ja kannustava ympäristö on tärkeä voimavara. Omia intohimojaan voi toteuttaa monin tavoin, kaikille tutkimusta en suosittele. Se vaatii sitkeää luonnetta, pikavoittoja ei ole luvassa. Tekeminen on hidasta ja oivallukset korkealla tasolla harvassa. Halu selvittää kiinnostavia asioita ja ajankohdaisia ongelmia vie tutkijan kuitenkin pitkälle, mutta muitakin avuja tarvitaan. Tutkijan taidot ovat moninaiset, varsinaiseen tutkimuksen tekoon liittyvät on vain yksi juonne. Lisäksi tutkijan täytyy osata kertoa tutkimuksestaan kiinnostavasti, rakentaa siitä koukuttava tarina. Tarinoita luodaan erilaisiin tarkoituksiin: artikkeleissa on tietty kerronnan logiikka, samoin suulliset esitelmät eri yleisöille ja eri kielillä täytyy laatia huolellisesti kulloisenkin kuulijajoukon mukaan. Lisäksi täytyy muistaa huumori, tyyllilliset keinot ja media – tutkijat eivät ole piiloutuneet kammioidhinsa enää ikuisuuksiin. Tai no, täytyyhän tekstejä laatia rauhassa, olohuoneen sohvalla tai keittiössä, lasten jo nukkuessa ja illan hämärtyessä. Tämä on monen tutkimuksellisen toimijan laatu-aikaa.

Tutkimuksellisuus muodostuu salakavalasti elämäntavaksi, se tulee osaksi identiteettiä, tarinaa itsestä. Nämä tarinat ovat, kuten jo todettua, kiinnostavia. Väitöskirjassani tutkimieni perheellisten naistohtoriopiskelijoiden tarinoiden jatko houkutti tutkimaan heitä uudelleen. Pyysin samoja kahtatoista naista mukaan jatkotutkimukseen, seitsemän vuotta ensimmäisen haastattelun jälkeen. Osa suostui empimättä, osa kieltäytyi. Tällä hetkellä olen haastatellut heistä kuusi ja voin vilpittömästi sanoa olevani innostunut aineistostani. Väitöskirjassani kertomani tarina on saamassa jatkoa. Uusi luku tutkimuksellisessa elämäntavassa on kerrottavana. Yhä uusia tutkimuksellisia kertomuksia ja kerrostumia muotoutuu. Ilokseni myös tutkimusyhteistyö viisaan ja kokeneen kollegan kanssa akateemisen aikuiskoulutuksen verkkovälitteisyyden tematiikasta on käynnistynyt tehokkaasti. Samaan aikaan varjoja tutkimukselliseen toimintaan luo kuitenkin globaali talousahdinko, jonka synkkyys heijastuu myös akateemiseen arkeen.

Tohtoriksi valmistuminen ei ole vain henkilökohtainen prosessi, vaan laajempaa kokonais kuvaa jäsentävä muutosprosessi, jonka ymmärtäminen mahdollistaa Nummenmaan, Pyhällön ja Soinin (toim. 2008) kuvaaman "Hyvä tohtorin" jalostumisen. Akateemisessa kontekstissa on joka tapauksessa selvää, että tutkimuksellinen toimintatapa limittyy kaikkeen oleellisesti. Pyrkimys totuuteen on tieteen tavoite, ja samalla tiedetään, että aiemmin totuutena pidettyä haastetaan yhä uudelleen ja ymmärrys kokonaisuudesta laajenee, täydentyy, jopa muuttuu. Tutkimus on periaatteessa autonomista, mutta vapautta säätelee arkiset realiteetit, joita asetellaan eri tahoilta. Itse koen tutkimuksellisuuden chydeniaanisenä vapautena. Kyky elää ajassa ja halu kehittää itseään monipuolisesti pitää yllä jatkuvaa sivistymistä ja ymmärryksen laajentumista. Onko arjessa ihanampaa tunnetta, kuin oppimisen riemu ja sen jakaminen!

LÄHTEET

Gadamer, H.-G. 2004. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Valikoinut ja suomentanut I. Nikander. Tampere: Vastapaino.

Heidegger, M. 2000. Oleminen ja aika. Alkuteos Sein und Zeit (1927). Suom. R. Kupiainen 2000. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, H.L.T. 2002. Narratiivisuus – ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa H.L.T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) Minussa elää monta tarinaa. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184-196.

Heikkinen, H. L. T. 2007. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 3. painos. Juva: PS-kustannus. 143-159.

Hänninen, V. 2002. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Isosomppi, L. & Maunula, M. 2016 (tulossa). First stages of adult students' relationship to scientific knowing and research in the open university's web-based methodology course. Conference proceeding, MCCSIS Madeira, Portugal, July 2016.

Keski-Rahkonen, A., Lindholm, C., Ruohonen, J. & Tapola-Haapala, M. 2010 (toim.). Tutkimusmatkoja äitiyteen. Helsinki: Duodecim.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70-85.

- Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 3. painos. Juva: PS-kustannus. 28-45.
- Lindeman, E.C. 2013. The meaning of adult education. San Bernardino, CA: Windham Press.
- Maunula, M. 2014. Perheellisen naistohtoriopiskelijan arki, elämäntilanne ja tulevaisuusajattelu. Kasvatustieteen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Nummenmaa, A.R., Pyhältö, K. & Soini, T. 2008 (toim.). Hyvä tohtori! Tampere: Tampere University Press.
- Partanen, A. 2011. "Kyllä minä tästä selviän": aikuisopiskelijat koulutustarinansa kertojina ja koulutuksellisen minäpystyvyytensä rakentajina. Kasvatustieteen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Peura, A. 2008. Tohtoriksi tulemisen tarina. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteen laitos. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 219.
- Ricoeur, P. 2005. Mimesis, viittaus ja uudelleenahmottuminen. Suom. A. Kauppinen. Teoksessa J. Tontti (toim.) Tulkinnasta toiseen. Tampere: Vastapaino, 164-174.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voima sanat. Helsinki: Sanoma Pro.
- Saarinen, J. 2003. Naistutkijat tiedemaailmassa. Kertomuksia tutkimusprosesseista. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lappeensis. 57.
- Stubb, J. 2012. Becoming a scholar: the dynamic interaction between the doctoral student and the scholarly community. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 336.
- Syrjälä, L. 2007. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus, 229-243.